

JANKOVICH FERENC

1907—1971

A szerkesztőség felkérte Könczöl Imrét, hogy készítsen interjút Jankovich Ferencsel, mivel őt ebben a közvetlen műfajban még nem mutattuk be olvasóinknak. A beszélgetésre, sajnos, már nem kerülhetett sor, így lett a bemutatásból nekrológ, az interjúból emlékezés.

Maholnap már negyven esztendeje, hogy költészet iránt érdeklődő diákként először hallottam a nevét. A fehérvári főreálban György Oszkár tanár úr — a Nyugat első nemzedékének később mártír halált halt szerény, félrevonultan élő költője, Baudelaire és Verlaine első magyar nyelvű tolmácsolója — helyettesíteni jött be az osztályunkba, és nem feleltetett, nem a napi leckét magyarázta, hanem nagyon fehérvári franciá kiejtésünk csiszolására a francia nyelv szépségéről, hajlékonyságáról, dallamosságáról beszélt, szemléltetésként versrészleteket mondott, s egyszer csak megjegyezte: de azért a mi nyelvünk is szép és kifejező ám! Hallgassátok csak! Elővett a mappájából egy vékony könyvet és olvasni kezdett:

Csirr... Csorr...
Zizzen, csörren az őszi levél,
a szegények jönnek, fut a szél,
az ág jobbra hajol,
az ág balra hajol —
Csirr... Csorr...
A szegények jönnek valahol —

Viszi őket a vágy,
hajtja őket az ösztön.
Csirr... Csorr...
Erdőszélén
Krisztus lóg a kereszten.

És olvasta egyik verset a másik után. Ma is az ő fátyolos, áttüzesedő hangján zsongnak a fülemben ezek a sorok:

A dal az égő égbe vágott:
magunknak építsünk világot!
— És a megalvaadt ég alatt
száz kőműves összedalolt,
égnek ütve a kalapácsot...

— Tudjátok ki írta ezeket a verseket? Érdemes lesz megjegyeznetek a nevét, nagy költő válhat belőle, és egy kicsit büszkének is lehetek rá, mert néhány éve még ő is ezeket a padokat koptatta, megtalálhatjátok a folyosón a fényképét az 1927-es tablón. Jankovich Ferencnek hívják, most Párizsban van, onnan kaptam tőle ezt a könyvet. Ez az első kötete és milyen szép ízes már a címe is: *Kenyérszégés*. A versek pedig: mint a frissen sült cipő.

Ettől kezdve szinte személyes ismerősömnek tartottam a költőt, az első találkozásra azonban csaknem tíz évvel később került sor, amikor elvállalta az érdi népfőiskolán az irodalom tanítását, amivel én már előző évben kísérletezgettem a veszprémi népfőiskolán. Olyan tapasztalatsere féle beszélgetés volt ez.

Izgalommal és elfogódottan készültem a Baumgarten-díjjal ekkor már kétszer kitüntetett költővel való találkozásra. Elfogódottságom csak fokozódott, amikor megláttam öles természetét, már akkor is barázdált, komornak tűnő arcát és meghallottam kimérten udvariasnak érzett, öblösen zengő hangját. Néhány perc eljártával azonban megéreztem, hogy a komor külső nagyon barátságos, melegszívű, nyílt és őszinte embert takar. Szorongásom akkor oldódott fel igazán, amikor megmondtam, hogy „földik” vagyunk, közös tanárokkal és ismerősökkel. Beszélgetésünk egyik ösztönzőjévé vált annak, hogy hozzákezdjen „Iránytű a magyar irodalomban” címen megjelent, ma is jól használható népszerű irodalomtörténete megírásának.

Ismeretségünk az azóta eltelt évtizedek során szorosabb, néha szinte már atyafiságos kapcsolattá fejlődött, s ebben Jankovich általános emberi tulajdonságai mellett az játszott a döntő szerepet, ami költői és írói munkásságának is legbővizűbb forrása és fő tápláló ereje volt: a szülőföldhöz és a szülőföld népéhez való kötődés. Szülőmegyénk népművelőjeként és könyvtárosaként gyakran fordultam hozzá, s mindig azzal a tudattal, hogy az első hívó szóra jön, jó szóval, tanáccsal, személyes jelenlétével minden igaz, jó szándékú ügyet támogat. Csak egyszer nem tudott jönni, 1953-ban, amikor Sármentelén, ifjúkora varázsos emlékü pusztaján a könyvtárt avat-

tuk, de akkor is küldte maga helyett és képviselőben Csákány Ambrus néven író öccsét, Józsefet, majd hamarosan a később folyóiratban és kötetében is megjelentetett verset: a *Könyvtáravatást*-t, amelynél szebb hasonló alkalomból azóta se született irodalmunkban.

Ma hírt hoztak hazulról... Könyvtáravatás volt a sármenti pusztán és szép előadás: aholis töröl-hegyre megvitattatott egy könyv, minek írója — véletlen — én vagyok. Mit apám épített, az iskolaterem (mind ott voltak, — csak az, ki építette nem!) „új orcák, új parasztok, új lányok, új ruhák mosolygó frissességét árasztotta reánk” — meséli lelkesülten a pesti hírhozó...

Kevés olyan költőnk van, akinek a műveiben annyira benne él a szülőföld, mint Jankovich műveiben a Sárment és a Bakony vidéke, Fehérvár és környéke, a táj, a természet, a történelmi múlt és a jelen s az itt élő ember, harcaival és munkájával, örömeivel és gondjaival, ízes, szép beszédével, kifejezéseivel, nyelvi fordulataival. Műveinek ismerője nem tud úgy járni-kelni ezen a vidéken, hogy egy kicsit ne Jankovich szemével látna.

Pedig életútja messze elkanyarodott a szülőföldtől. Fehérváron teltek az első évek a Széna téri nádtetős kis házban, majd jött az életre szóló élményeket adó pusztai élet Sármentelén, utána a kettősség: nyolc évi diákoskodás Fehérváron s közben a szünetekben napszámoskodás, inaskodás, kőműveskedés apja mellett a pusztán; ezt követően a nagy ugrás: Budapest, az egyetem és az Eötvös Kollégium, majd Párizs, az ottani tanulás és a tanársegédi munka évei a Párizsban megjelent első verseskötettel, és ismét Budapest, Sármentele, elvégzi az énektanszakot a Zeneművészeti Főiskolán. Közben sokat látott, sokféle hatás érte, de a gyermekkori élményeket és emlékeket egyik se tudta elhomályosítani, azokból alakult ki a saját külön világot jelentő körkép, amely emlékezéseibe merülve megmozdult körülötte, s amint mondta: „Abból élek, legalábbis mint író.”

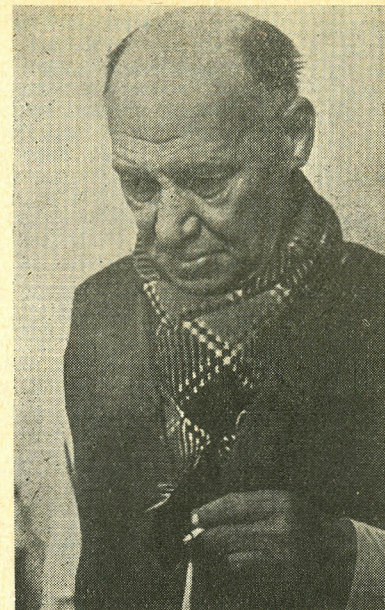
A szülőföldre és a felnevelő tájra emlékezve mondja önéletírásában: „Ebben a gazdag táji és emberi kohóban gyúrattam én testileg-lelkileg dunántúli embernek, magyarnak, s a véletlen úgy hozta, hogy egyszerre városi és vidéki magyarnak is: mégpedig az emberi társadalom legmélyében, mind a két helyen.”

Ez határozta meg emberi tulajdonságait: becsületességét, jellemességét, néha már naivságnak ható jóhiszeműségét és őszinteségét, világnézetének következetességét, amelyet legtalálóbban talán ez a mondása jellemez: „Nem magáért él az ember, hanem mindenért és mindenkiért.” S ennek az elvnek a jegyében mindig többre vágyott, mint ami van.

A származás és a felnevelő táj határozta meg művészi felfogását, irodalmi munkássága uralkodó jegyeit is. Első versei még az otthoni környezetben születtek, a népi kezd szólni a népről a népnek a nép nyelvén, s ez folytatódik akkor is, amikor kiröppen a fészekből, s akkor is, amikor eljut a költészetnek arra a magaslatára, ahonnan már az egész ország irodalmi közvéleménye hallja a hangját.

Költő volt, de sok műfajú költő, és minden műfajban elsősorban költő. Nem kisebbségi, hanem emeli regényei értékét, hogy azokat is át meg átszövi lírája, költői énje. A versek mellett írt társadalmi és történelmi regényeket, háborús naplót, drámákat, filmforgatókönyvet, irodalomtörténetet, tanulmányokat, kritikákat, a felszabadulás utáni években a Szabad Szóban publicisztikát, olyan művek dicsérik fordítóit munkásságát, mint a *Tartuffe* és a költőien szép fordítás iskolapéldájának tekinthető *Colas Breugnon*; és írt országszerte énekelt dalokat, köztük olyant, amely egy korszak szimbólumává, egy nemzedék hitvallásává vált, az ő szavaival zengtük hitünket és reményességünket a fényes szellők idején:

holnapra megforgatjuk
az egész világot.

Milliókba tudta lobogtatni ezt a hitet, s ennek az volt a kulcsa, hogy ő maga is hitte, és hitét az se törte meg, amikor néhány év eljártával a hallgató költők sorsára jutott. 1956 után az elsők között kezdett munkálkodni az irodalmi élet újjáélesztésén.

Rá is érvényesek azok a szavak, amelyeket György Oszkár emléktáblájára ő fogalmazott: az „igazság, szépség, emberség tanítója” volt. És vele együtt hihetünk abban is, hogy bejeltesednek önéletírásának utolsó mondatai:

„Fiatalágom azonban nem múlt el nyomtalanul: ott van, beleleheltem munkáimba — s bármi fura dolog, én már ezentúl nem annyira a valóságban, mint kivetítve, a munkáimban élek igazán. Azokban, akik könyveimet olvassák. Embertelen igazság, de így van: több éltetni, mint élni a világban.”

Könczöl Imre

M Ű V E I

- Kenyérszegés. Versek. 1932. Párizs, Laboria.
Barangoló. Versek. 1937. Nyugat.
A viharhoz. Versek. 1939. Szerző kiad.
Elégia. Versek. 1941. Bólyai Ak.
Iránytű a magyar irodalomban. Irodalomtörténet. I—II. köt. 1942. Turul (1947. Misztófalusi).
Téli szivárvány. Regény. 1943. Athenaeum (1959. Táncsics).
Válogatott versek. 1943. Cserépfalvi.
Galamb-röptében. Versek. 1948. Athenaeum.
Hulló csillagok, Regény. 1951.
Rügyfakasztó Benedek. Mesejáték versben. 1952.
A tél fiai. Regény. 1953. Szépirodalmi.
Dunántúli végeken. (Hulló csillagok, A tél fiai, Hídegetés) 1961. Szépirodalmi.
Szántód partjainál. Válogatott és új versek. 1954. Szépirodalmi.
A fény virágai. Versek. 1956. Szépirodalmi.
Csepp a tengerben. Háborús napló. 1956. Magvető (1970. Magvető).
Szalmapapucs. Versek. 1956. Ifjúsági.
Bűn és bocsánat. Regény. 1957. Magvető.
A bűvös hegy. Drámák. 1957. Szépirodalmi.
Összegyűjtött versek. 1959. Magvető.
Villó. Mese. 1960. Móra.
Napravárok. Versek. 1960. Szépirodalmi.
Egy udvarházi est. Történelmi elbeszélések. 1961. Móra.
Tavasziidéző. Versek. 1962. Szépirodalmi.
A világverő. Regény. 1963. Szépirodalmi.
A budai napkirály. Regény. 1965. Szépirodalmi.
Parázs. Versek. 1966. Szépirodalmi.
A magam emberségéből. Önéletírás. 1967. Kozmosz. Móra.
A fáklya kilobbant. Regény. (A világverő, A budai napkirály, A fáklya kilobbant.) 1969. Szépirodalmi.
Idők szálltán. Versek. 1968. Szépirodalmi.
Csillagfényben. Versek. 1970. Szépirodalmi.